

LLULL VE CERVANTES'E GÖRE İDEAL ŞÖVALYE KİMDİR?

WHO IS THE IDEAL KNIGHT ACCORDING TO LLULL AND CERVANTES?

Emine Ceren ÇERÇİOĞLU

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, cerencercioglu@gmail.com

Öz

Ortaçağda şövalyelik çoğu Batı toplumunda olduğu gibi İspanyol toplumunda da büyük önem taşımaktaydı. Hristiyanlığın koruyucusu ve savunucusu, aynı zamanda adil, cesur, erdemli ve iyi bir savaşçı olan şövalyenin özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda eserlere konu olması şaşırtıcı değildir, zira modernleşen yeni dünya düzeninde şövalye artık nostaljik bir suretten başka bir şey değildir. Llull'un 13. yüzyılda kaleme aldığı *Libro de la Orden de Caballeria* adlı eseri şövalyeliğin esaslarını anlatmasıyla edebiyat tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Okuru, bu eserde belirtilen vasıflara sahip alışılmış şövalyeden uzaklaştıran ve hikâyesiyle hem eleştiren hem güldüren Don Quijote ise karikatürize edilmiş bir şövalyedir. Llull'un saydığı özelliklerin aksine Cervantes'in geliştirdiği şövalye figürü esasen oldukça sıradan bir yapıya sahiptir. Bu çalışmada, Llull'un şövalyelik ile ilgili tanımları ve belirttiği özellikleri ile Don Quijote üzerinden Şövalye ve Şövalye Romanları ile ilgili bilgiler sunulmakta ve bunlar örneklerle desteklenmekte ve ideal şövalyenin hangi roman kahramanı olduğu tartışılmaktadır.

Abstract

In medieval times, chivalry was of great importance in Spanish society like in most Western societies. It is not surprising that the knight, who was not only the protector and advocate of Christianity but also a fair, brave, virtuous and good warrior, was the subject of novels especially in the 15TH and 16TH centuries, since, in the modernized new world order, the knight is nothing more than a nostalgic figure. Written in 13TH century, Llull's *Libro de la Orden de Caballeria* has an important place in the history of literature since it mentions the principles of knighthood. Don Quijote, who distances the reader from the usual knight, presents criticism and ridicule with his story, and is a very well developed caricature of a knight. In contrast to the features mentioned by Llull in his work, the knight figure developed by Cervantes has a fairly ordinary structure. In this study, Llull's definitions and characteristics of chivalry and information about Knights and Chivalry Novels are presented through Don Quijote, and the question of the ideal knight is discussed and exemplified in relation to the heroes in the novels.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 1 Eylül 2019
Kabul edildiği tarih: 19 Kasım 2019
Yayınlanma tarihi: 25 Aralık 2019

Article Info

Date submitted: 1 September 2019
Date accepted: 19 November 2019
Date published: 25 December 2019

Anahtar sözcükler

Ramón Llull; Don Quijote; Şövalye;
Tirant lo Blanc; Amadis de Gaula

Keywords

Ramón Llull; Don Quijote; Chivalry;
Tirant lo Blanc; Amadis de Gaula

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2019.59.2.12

I. Giriş

XVII. yüzyılda Sebastián de Covarrubias tarafından yayımlanan *Tesoro de la lengua castellana*'da, şövalye romanları için "*Amadis, don Galaor, Şövalye Febo ve diğerleri gibi, gezgin şövalyelerin maceralarını, çok eğlenceli ancak yararsız, ustaca yazılmış ve keyif veren kurgular*" (Covarrubias) olarak tanımlar. Kelime anlamı olarak *caballero* (şövalye), İspanyolcada at anlamına gelen *caballo* kelimesinden türemiştir. Bu bağlamda şövalye, at sırtındaki kişi/asker anlamına gelir. *Diccionario de la Lengua Castellana*'da ise "gezgin şövalye", at sırtında macera peşinde koşan şövalye tanımının yanı sıra, Don Quijote'nin de etkisiyle avare avare gezinen fakir, eğlence düşkünü, düşük sınıf asilzade anlamını da barındırır (*Diccionario*).

Ortaçağ'da İspanya'daki şövalyelik unvanıyla ilgili en önemli kaynak Ramón Llull (1232-1315) tarafından kaleme alınan *Libro de la Orden de Caballeria* (Şövalyelik Kurumu Kitabı) adlı eserdir. Llull'un şövalyelerle ilgili bu çalışmasını 1279 ile 1283 yılları arasında kaleme aldığı düşünülmektedir. Yedi bölümden oluşan *Libro de la Orden de Caballeria*'da Llull, bir şövalyenin nasıl olması gerektiği, görevlerinin neler olduğu, bir silahtarın şövalye olmak için neler yapması gerektiği, şövalyelerin ne tür eğitimler aldığı, şövalyenin ne tür silahlar taşıdığı gibi konularda okuru aydınlatır. Llull, şövalyeliğin de diğer bilimler ve doktrinler gibi bir kılavuza ihtiyacı olduğunu düşündüğü için bu kitabı kaleme aldığını belirtir (7). Llull'un şövalyesi ideal bir şövalye olarak nitelendirilebilir. Şövalye romanlarının ortaya çıkmasından yaklaşık 200 yıl önce kaleme alınan bu eser, şövalyelikle ilgili ilk eserlerden biridir.

Llull'un eserinden neredeyse üç yüz yıl sonra kaleme alınan *Don Quijote*'nin İspanya'da bir furya gibi hızlıca yayılan Şövalyelik romanlarının aniden edebiyat tarihinden silinmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülebilir. Don Quijote'nin herkesçe bilinen öyküsünü bir kenara bırakarak onun nasıl bir şövalye olduğuna bakacak olursak, onun adaleti yerine getirmeye çalışan, güçsüzleri korumak isteyen, soylu sınıfın en alt katmanına mensup bir asilzade sayılabilecek, silahtarıyla, atıyla ve zırhıyla tam bir şövalye "gibi" olduğunu görürüz.

II. İspanya'da Şövalye Romanları

İspanya'da XV. yüzyıldan itibaren ortaya çıkmaya başlayan Şövalye romanları halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış, kısa sürede bu türde çok sayıda eser verilmiştir. XVI. yüzyıl insanı için şövalye romanları günümüzün *bestseller*ları olarak kabul edilebilir (Diez- Borque 79). Dönem insanı için şövalye romanları hayal gücünü besleyen, hayatın acılarından uzaklaşmak için bir nevi uyuşturucu işlevi gören, günlük ihtiyaçlardan ve mantıktan uzak bir hayal dünyasına yolculuktur (Tenreiro 5).

Cervantes'in şövalye romanları okuyan "aylak okurlara" seslendiği önsözünde arkadaşının şu sözlerine rastlanmaktadır: "*Kısacası amacınız, birçok kişinin nefret ettiği, daha da fazla kişinin övdüğü bu şövalyelik kitaplarının temelsiz sanat yapısını yıkmak olsun; bunu başarırsanız az şey başarmış olmazsınız.*" (42)

Şövalye romanları, aynı yapıyı tekrarlamaları ve gerçeklikten uzak olmaları sebebiyle, edebi çevrelerde ciddiye alınmazken, eğlenceli ve macera dolu içeriğiyle yine de ilgi çekiyordu. Ancak eserlerde gerçeküstü unsurların varlığı ve evlilik

öncesi cinsel ilişkiyi olağanlaştırmaları sebebiyle ruhban sınıf tarafından tehlikeli ya da sakıncalı olarak nitelendiriliyorlardı. Bu furyadan günümüze çok az sayıda eserin ulaşmasında Engizisyon'un rolünün olduğunu kabul edebiliriz.

Don Quijote, ruhban sınıfın şövalye romanlarına bakışını Toledo Katedral heyeti üyesiyle rahip arasında geçen diyalogda şu şekilde vurgular:

Doğrusunu isterseniz muhterem Peder, ben bu şövalye kitabı denen kitapların devlet için zararlı olduğunu düşünüyorum kendi adıma. Tembelce ve yalancı bir hevesle, basılmış olan şövalye kitaplarının hemen hepsinin başını okuduğum halde, hiçbirini baştan sona okumayı beceremedim; çünkü bana öyle geliyor ki, biraz eksiki, biraz fazlasıyla, hepsi birbirinin aynı; hiçbirinde diğerinden fazla bir şey yok. (...) bunlar saçma sapan, eğitmeyi değil, sadece eğlendirmeyi amaçlayan masallardır. Ders alınacak maslar ise aksine hem eğlendirir, hem eğitirler. Bu tür kitapların başlıca amacı eğlendirmek olduğu halde, ben bunu nasıl başardıklarını anlamıyorum; çünkü sayısız zırvayla dolular (406).

Ancak Ortaçağ'ın kahramanlık destanları ya da romansları yıllar içinde ağızdan ağza dolaşırken, her anlatıcı bu hikayelere kendi zevkine ya da halkın ilgisine uygun birtakım unsurlar eklemiş ve şövalyelerin kimi nitelikleri ön plana çıkartılarak abartılmıştır. Zamanla devlerle, cinlerle, cadılarla, ejderhalarla ve canavarlarla mücadele etmek gibi fantastik unsurlar artmıştır (Tenreiro 7).

Tenreiro, Ortaçağın franko kelt kahramanlık destanlarının sözlü gelenekten basılı kaynaklara geçmesini dejenerasyon zamanı olarak niteler (7). Bu nitelemenin ardında değişen dünyanın da etkisi vardır. Feodalite eski gücünü kaybetmekte, burjuva adı altında yeni bir sınıf doğmakta, bununla birlikte kentler kalelerin yerini almaktadır. Sözlü geleneğin en önemli unsurlarından biri olan *cantorların* şiir becerisinin yerini ise okur kitlesini memnun edecek her defasında daha fazla fantastik öge barındıran ve bununla ters orantılı olarak kalitesi düşen nesirler almıştır (Tenreiro 7-8).

Matbaanın yaygınlaşmasıyla şövalye romanları geniş bir dağıtım ağının parçası olarak kitlelere ulaşmayı başarmıştır (Tenreiro 8). Ancak Şövalye romanlarının XVI. yüzyılda bu kadar ilgi görmesinin sebeplerinden biri de önceki yüzyılda şövalyelik ruhunun yavaş yavaş ortadan kalkması olarak kabul edilebilir. İspanyol Altın Çağı olarak bilinen XVI. ve XVII. yüzyıllarda, İspanya'nın eski görkemini yitirdiğini düşünen yazarlar, zaten tuhaf bir nostaljiyle sürekli olarak

önceki yüzyılda kazanılan görkemli zaferleri eserlerinde yeniden kurguluyorlardı. Özellikle tiyatro sahnesinde Lope de Vega ve onun beraber çalıştığı diğer oyun yazarları bu eski hikayelerin yeni kurgularıyla hem şöhret hem de para kazanıyorlardı. Benzer bir şekilde dönemin şövalye romanları da, eski ya da uzak bir geçmişte asil bir şövalyenin gerçekten uzak maceralarıyla kitlelerin ilgisini çekmeyi başarıyordu. Ancak Bretonya ve Fransız şövalyelerinin maceraları öylesine ilgi çeker durumdaydı ki İspanya'da basılan ve bir İspanyol tarafından kaleme alınan *Amadís de Gaula* (Galyalı Amadis) adlı eserde Bretonyalı bir şövalyenin maceraları anlatılıyordu. Bir başyapıt olarak nitelendirilen *Amadís de Gaula* İspanyol okurları ve eleştirmenleri için türün ana hatlarını belirleyen bir kılavuz işlevi görürken aynı zamanda kazandığı şöhret ile de yeni Şövalye romanlarına öncülük etmişti.

III. Llull'un ve Cervantes'in Şövalyeye Bakışları

Llull, *Libro de la Orden de Caballería* başlıklı çalışmasının ilk bölümünde şövalyeliğin ortaya çıkışını ele alır. Biraz mistik ve biraz da efsanevi bir şekilde, dünyadan merhametin, sadakatin, adaletin ve gerçeğin kaybolduğu bir dönemde "*merhametin azalması yüzünden adaletin hakir görülmeye başlaması sonucu, adalet onurunu geri kazanmak için korkuyu kullanmaya başlar. Böylece halk bin kişilik gruplara ayrılır ve her bin kişiden en nazik, en bilge, en sadık, en güçlü, en asil ruhlu, diğerlerinden daha becerikli ve iyi yetişmiş olanı seçilir*" (Llull 5). Böylece şövalyenin genel hatlarıyla nasıl biri olması gerektiğini okura sunmuş olur. Şövalye ideallere dayanan bir yapıya sahiptir ve görevi adaleti sağlamaktır. Şövalyelik sadece iyi silah kullanmakla, kaba kuvvetle ya da iyi at binmekle ilgili değildir; Llull'un da belirttiği gibi şövalyeliğin özünde erdemli ve bilgili olmak bulunur.

Llull bu eserinde şövalyenin yoldaşının neden at olduğu sorusunu da kendi mitine dayandırır. Rivayete göre yukarıda bahsi geçen karanlık dönemde bütün yaratıklar arasından en güzel, en hızlı, en çok işi yapacak ve insana en uygun şekilde hizmet edecek bir hayvan aranır. En asil ve insana en uygun şekilde hizmet eden hayvan at olduğundan bütün hayvanlar âleminden at (İsp. *caballo*) seçilir ve bin kişi arasından seçilen adama verilir. Bu sebeple de bu adama şövalye (İsp. *Caballero*) denilir (Llull 5). İnsanların ve hayvanların en asilinin bir araya gelmesiyle ve uygun silahların seçilmesiyle şövalye tamamlanmış olur.

Don Quijote'nin ilk bölümüne baktığımızda da "zırhını kuşanıp atına binerek [...] bütün haksızlıkları düzeltecek, tehlikeleri göğüsleyecek ve bu sayede, ebedi şan ve şöhret" (Cervantes 53) kazanmayı amaçlayan Alonso Quijano'nun ilk yaptıkları kendine uygun, yaralanmasını ya da ölmesini engelleyecek silahlar yapmak ve aslında bir beygir olan atına bir isim koymaktır (Cervantes 53-54).

Bir şövalye romanları parodisi olan *Don Quijote*, aslında bir taraftan şövalyelik romanlarını yererken, diğer taraftan türün özellikleri ve şövalyeliğin gereklilikleri hakkında bilgiler içerir. Alonso Quijano atına Rocinante adını koyduktan sonra, kendine de bir isim arar:

[...] yiğit Amadis'in kendine kuru kuruya Amadis demekle yetinmeyip, vatanını da meşhur etmek için, krallığının adını ismine ekleyerek Galyalı Amadis adını seçtiğini hatırladı ve iyi bir şövalye olarak, o da kendi vatanının adını ekleyip kendine La Mancha'lı Don Quijote adını taktı (Cervantes 54).

Eserin İspanyolca tam adı *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*'dir¹, böylece yayımlandığı zaman İspanyol okuru eserin adından nasıl bir kitap ile karşılaşacağını az çok tahmin eder. Türkçeye "yaratıcı" olarak çevrilen "ingenioso" kelimesinin isim hali olan "ingenio"nun yine Covarrubias sözlüğünde "bilimi, disiplini, sanatları, mekaniği, buluşları ve kandırmaca çeşitlerini mantık ve söylevle araştırma anlayışına sahip doğal güç" (Covarrubias) anlamını taşıdığı belirtilir. Dolayısıyla *Don Quijote* "yaratıcılığının" yanı sıra, bu yaratıcılığını söylevle ve kendince mantığıyla, sanatı (şövalye romanları), mekaniği (kendi miğferini kendinin yapması) ve kandırmacayı (kendini gezgin şövalye ilan etmesi) kullanarak zenginleştirdiğini ekleyebiliriz.

Hidalgo kelimesi ise "birinin/bir şeyin oğlu" anlamına gelen *hijo de algo* kelimesinden evrilmiş halidir. Cervantes'in yaşadığı dönemde *hidalgolar* toplum içindeki eski mevkilerini kaybetmişlerdi. Soylu sınıfla halk arasında bir çizgide yer alıyorlardı, ancak ne soylular gibi güç ve para sahibiydiler, ne de sıradan köylüler gibi zanaatla ya da çiftçilikle uğraşıyorlardı. Dolayısıyla sadece eserin adındaki *hidalgo* kelimesi bile içinde bir nostaljik unsur barındırıyordu. Öte yandan Don unvanına bakılacak olursa, "Don" kelimesi İspanyolca'da sadece adlarla kullanılır, başka bir deyişle *Don Alonso* şeklinde kullanılmalıdır. Soyadlarla Senyor (İsp. Señor)

¹ Türkçe'ye *Yaratıcı Asilzade Don Quijote de la Mancha* olarak çevrilmiştir.

unvanı kullanılmasına rağmen Cervantes daha ilginç, dikkat çekici ya da komik olduğunu düşündüğünden “Don Quijote” demeyi tercih eder. Bunun bir sebebi de Quijote kelimesinin kulakta garip ve komik bir tınıya sahip olmasıdır. Yazar bu kelimenin kökünün ne olduğunu kendisinin de bilmediğini söyler: "*Soyadının Quijada ya da Qesada olduğu söylenir; yazarlar arasında bu konuda farklı görüşler bulunmaktaysa da, güvenilir kaynaklardan soyadının Quejana olduğu anlaşılmaktadır.*" (Cervantes 51) *Quijada*, İspanyolca'da omurgalarının çene kemikleri anlamına gelmektedir. *Qesada* ise peynir anlamına gelen *queso*'dan türemiş bir kelime olup, un ve peynirle yapılan bir tür tatlıya verilen isimdir. *Quejana* kelimesi ise yakınmak anlamına gelen *queja* kelimesinden türemiştir. Quijote'nin kökeni bunlardan hangisi olursa olsun İspanyol okurlarına gülünç gelir, üstelik *-ote* eki İspanyolca'da kullanılan abartma eklerinden biridir. Bütün bunlar ışığında İspanyol okuru bir şövalye romanları parodisi okuyacağını tahmin edemediyse bile, farklı ve gülünç bir roman okuyacağını sadece eserin adından tahmin edebilmektedir.

Llull'un şövalyelik üzerine yazdıklarına geri dönecek olursak, şövalye olabilmek için uzun bir talim terbiyeden geçmek gerektiği söylenebilir. Şövalye olmak isteyen kişinin küçük yaşta zorlu bir eğitim almaya başlaması gerekir. Bu eğitim sadece at binmek ya da savaşmakla sınırlı değildir. *Tanrıyı tanımak ve onurlandırmak, sevmeyi bilmek ve istemek* için (Llull 6) Hristiyan doktrinini iyice öğrenmeleri de gerekir. İleriki yaşlarda öğrenmesi zor olduğundan at binmeyi küçük yaşta öğrenmeli, silahtar olduktan sonra ise atın bakımıyla bizzat kendisi ilgilenmelidir. Şövalyelik eğitime başlayan çocuklar ayrıca yanlarında buldukları soyluya hizmet etmekle yükümlüdürler. Llull'a göre şövalyenin eğitim için yanına verilen çocuğun efendi olmadan önce tebaa olmayı öğrenmesi gerekir, aksi halde şövalye olduğu zaman efendisinin asaletini tanımaz. Llull, bu sebeple şövalyelerin oğullarını başka bir şövalyenin yanına eğitime vermelerini tavsiye eder (6).

Nazik ve mütevazı şövalye, kadınlara, yoksullara, yetimlere, zayıflara (Llull 10) hizmet eder, başkalarının zaaflarından yararlanmaz, hakkı olmayandan fazlasını istemez ve toplumun etik kurallarına uymakla yükümlüdür. Ancak destan kahramanlarından farklı olarak şövalyenin asli görevi "*kutsal Katolik inancını korumak ve savunmaktır*" (Llull 7). Bu sebeple, şövalye bir imparatora, krala, kanta sadık olmakla birlikte, bağlı kalmak zorunda değildir. Gerektiğinde Hristiyanlık inancını korumak ve savunmak için başka efendilere de hizmet edebilir. Böylece

şövalyelik, kendini Katolikliğin koruyucusu ve savunucusu olarak gören dönemin İspanyol toplumunda, insanların peşinden koşup erişemeyeceği bir mükemmeliyeti ve fazileti temsil eder.

Şövalyenin bir diğer görevi Tanrı'dan sonra bağlı olduğu efendisine hizmet etmektir. Llull hiçbir kralın hiçbir prensin ve hiçbir baronun yardım almadan tebaasında adaleti sağlayamayacağını ifade eder (8). Böylelikle şövalyenin erdemlerine inançlı ve sadık olmanın yanı sıra adil olmak da eklenir. Şövalye cesaretini ve hünerlerini güçsüzlere, kadınlara, halka ve kiliseye hizmet etmek için kullanmalıdır. Şövalye, savaş alanında bile erdemli davranışlarıyla ön planda olmalı, Tanrı'ya, kralına, ailesine, dostlarına sadık, dürüst, samimi ve prensiplerine bağlı kalmalıdır.

Llull, *Libro de la Orden de Caballería*'da silahtarların şövalye olmadan önce geçmeleri gereken sınavları anlattığı üçüncü bölümde, bir şövalyenin adaletinin, sadakatinin, cömertliğinin kısacası iyi bir Hristiyan'ın sahip olması gereken tüm erdemlere sahip olup olmadığının etraflıca soruşturulması gerektiğine dikkat çeker. Erdemsiz bir kişinin yöneteceği tebaanın erdemli olamayacağını savunur, ancak sadece erdemli olmak da yeterli değildir.

Şövalyenin aynı zamanda yüklü bir servete sahip olması gerektiğini de ifade eder. Llull'a göre serveti olmayan şövalye, şövalyeliğin gerektirdiği harcamaları karşılayamayacağından hırsız, hain, yalancı, dolandırıcı ve düzenbaz olabilir (13-16). Bu maddeyle Llull servet sahibi olmayanların şövalye olamayacağını altını çizer, başka bir deyişle halktan biri şövalyeliğin gerektirdiği harcamaların altından kalkamayacağından şövalye olamaz. Böylelikle yazara göre şövalyelik sadece soylu sınıfa ait bir unvan olarak kabul edilir. Cervantes ise *Don Quijote*'de şövalyelerin servetiyle ilgili olarak, hancının Don Quijote'ye parası olup olmadığını sorduğunda, Don Quijote okuduğu kitaplarda paradan bahsedilmediğini söyleyince, hancı para ve temiz çamaşır gibi taşınması açık olan şeylerin yazılmasına gerek olmadığını vurgular (61).

Öte yandan Llull ayrıca şövalyenin dış görünüşünün nasıl olması gerektiğini de ele alır; "*kambur ya da aşırı şişman ya da vücudunda şövalyelik görevini yerine getirmesini engel olabilecek herhangi bir kusuru olanlar da şövalye olmamalıdır, [...] kıyafetlerinde ya da sözlerinde pislik olmamalıdır.*" (16) Böylece şövalye düzgün yapılı, kıyafetlerinin temizliğine dikkat eden, her türlü kötülükten uzak duran,

"kalbinde zalimlik olmayan "(Llull 16), servet sahibi, erdemli, ahlaklı ve iyi bir Hristiyan olmalıdır.

Don Quijote'nin herhangi bir talim ve terbiyeden geçmediği, herhangi bir servet sahibi olmadığı aşikârdır, ancak kendisi yine de bir şövalyenin sahip olduğu erdemlerin hepsine sahip olduğu inancındadır. Eserin *Don Quijote'nin ne gülünç bir biçimde şövalyelik unvanını aldığına dair* adlı üçüncü bölümünde, Cervantes, bu sefer şövalyelik unvanının verildiği törenlerle dalga geçer. Eserin kahramanına büyük bir kalabalık önünde bir hancı tarafından şövalyelik unvanı verilir. Şövalye unvanı Don Quijote'ninki gibi sıradan halkın katıldığı bir törenle ya da bir hancının omuzlara dokundurduğu darbelerle değil ama benzer bir şekilde bir törenle verilirdi. Llull'a göre bu kabul töreninden önce şövalye mutlaka günah çıkartmalıydı. Bu tören için pek çok kişi toplanmalı ve bu insanlar Tanrı'dan şövalyeyi kutsamasını dilemeliydi, daha sonra ise, Hristiyan inancının gerektirdiği bazı ayinler ve görevler şövalye tarafından yerine getirilmeliydi. Bütün bunların sonunda şövalye adayı silahtar kilisenin altarında diz çökerek, gözlerini ve ellerini havaya kaldırmalı, şövalye, şövalye adayının kılıcını yerleştirmeli, merhametli olması için onu öpmeli ve şövalyelik görevinin önemini hatırlaması için ona bir tokat atmalıydı. Bu uzun törenin ardından yeni şövalye atına bindirilir ve kutlamalara geçilirdi (16-18). *Don Quijote*'deki törenin Llull'un anlattığı törene benzemesine rağmen, son derece gülünç ayrıntılarla bezenmiştir: Don Quijote, şato sandığı bir handa, soylu bir şövalye olarak gördüğü hancı tarafından soylu hanımlar ve beyler olarak nitelediği hafifmeşrep kadınların ve katırcıların huzurunda omzuna iki kılıç darbesiyle şövalye ilan edilir (Cervantes 60-64).

Şövalyelikle ilgili önemli bir konu da şövalyenin kuşandığı silahlardır. Şövalyenin savaşta cesaretini, hünerini ve bilgeliğini gösterebilmesi için ihtiyaç duyduğu bir takım silahlar vardır ve bu silahlar Llull'a göre önemli anlamlar taşır. Örneğin, haç şeklindeki kılıç, Hristiyan inancını, mızrak gerçeği ya da doğruluğu, miğfer utanmayı, zırh ise kötü alışkanlıklara ve yapılan yanlışlara karşı kale veya sur gibi korunmayı temsil eder (Llull 18-19). Bu sebeple şövalyenin kendisi ve atının yanı sıra silahlarının da dikkatlice seçilmesi ve şövalyeye uygun olması gerekir. Cervantes ise Don Quijote'nin zırhından, "*büyükdedelerinden kalma, paslanmış, küf tutmuş, yüzyıllardır bir köşede unutulmuş*" (53) diyerek bahseder: zırh şövalyesine benzer. Bu haliyle zırh ve sahibi, değişen ve modernleşen dünyada kadim bir zamanın parçalarıdır.

IV. Yakılmaktan Kurtulan İki Kitap: Amadis ve Tirant

Don Quijote, Cervantes'in deyimiyile "beyninin kurummasına" sebep olan şövalye romanlarına kütüphanesinde geniş bir yer ayırmıştır. Don Quijote'nin kütüphanesinin berber ve rahip tarafından didik didik incelemelerinin ardından zararlı olarak nitelendirdikleri kitapları bir engizisyon memuru gibi yakmaya göndermeleri esnasında dikkat çeken iki şövalye romanının bu süreçten zarar görmeden kurtulmalarıdır. Neden onlarca kitap arasından bu iki eser yakılmaktan kurtulmuştur? Bu iki eseri diğerlerinden farklı yapan nedir?

Cervantes her ne kadar *Don Quijote*'yi şövalye romanlarının parodisi olarak kaleme almış olsa da, bunlardan en önemlisi olarak nitelendirilen *Amadís de Gaula*'nın edebi bir değer olduğunu kabul eder, bu nedenle şövalye romanları arasında yakılmaktan kurtulan ilk kitap bu olur. Cervantes'in yakılmaktan kurtardığı *Amadís de Gaula* maalesef zamana yenik düşer ve günümüzde baskısı yapılmamaktadır.

Amadís de Gaula'nın 1325 yılından önce yazıldığı tahmin edilmektedir. Yazarı bilinmemekle birlikte 1492 yılında Garci Rodriguez de Montalvo tarafından yeniden yazıldığı ya da tercüme edildiği düşünülmektedir. Toplamda beş kitaptan oluşan *Amadís de Gaula*'nın son iki kitabının yazarı Garci Ordoñez de Montalvo olarak geçmektedir. *Amadís de Gaula*'da, Galyalı kral Parion ve İngiltere kralının en küçük kızı Elisena'nın gayrimeşru çocuğu olan Amadís'in doğumundan hemen sonra annesi tarafından kraliyet soyundan geldiğini gösteren bir belgeyle terk edilmesinin ardından yaşadığı maceralar, sıra dışı çarpışmalar ve Oriana'ya olan büyük aşkı anlatılır.

Amadís, Llull'un şövalye tanımına pek çok açılardan uyan bir şövalyedir. Fiziksel olarak etkileyicidir, asildir, efendisine sadıktır, adaletlidir, cömerttir. Ancak Tanrı için değil, şan, şöhrat ve Oriana'ya olan aşkı için savaşır. Cervantes'in *Don Quijote*'yi yaratırken gerek yapı olarak gerekse şövalye olarak Amadís de Gaula'dan etkilendiği söylenebilir. Cervantes zaten *Don Quijote*'nin başındaki soneler bölümünde Galyalı Amadís'ten La Mancha'lı Don Quijote'ye başlıklı sonede "Sen, acıklı hayatımı taklit ettin" (45) diyerek belirtir.

Amadís de Gaula'nın İspanyol edebiyatındaki yerini anlamak için yine dönemin ve türün belki de en iyi kaynağı olarak nitelendirebilecek olan Don Quijote'ye bakacak olursak, berber ve rahibin Don Quijote'nin evinde kitapları

yakmak için yaptıkları titiz incelemenin anlatıldığı 6. bölümde ikili arasında şöyle bir diyalog geçmektedir:

[...] Üstat Nicolas'ın eline verdiği ilk kitap, *Galya'lı Amadís Dörtlüsü*² oldu. Rahip dedi ki:

“Tuhaf bir şey bu, duyduğuma göre bu kitap, İspanya’da basılan ilk şövalyelik kitabıymış, ötekiler bundan yola çıkmışlar. Bana öyle geliyor ki, bu kadar kötü bir mezhebin önderi olduğu için, kesinlikle yakma cezası vermemiz lazım.”

“Hayır efendim.” dedi berber, “ben bir şey daha duydum: Bu tür kitapların en iyisiymiş bu; onun için, benzeri olmayan bir sanat eseri olarak affedilmesi gerekir.”

“Bu doğru,” dedi rahip, “ bu sebeple, şimdilik canını bağışlıyoruz. Şimdi, yanındakine bakalım.”

“Bu” dedi berber, “Galya’lı *Amadís*’in meşru oğlu Esplandián’ın İşleri.”

“Doğrusu,” dedi rahip, “babasının iyiliğinin, oğlunu koruması gerekmez. Alın kahya hanım, şu pencereyi açıp avluya atın bunu; yakılacak yığının ilk kitabı olsun.” (Cervantes 74)

Cervantes, belki de *Don Quijote*’yi yaratırken esinlendiği eser olduğu için *Amadís de Gaula*’yı yakılmaktan kurtarmayı seçmiştir. Belki de türün son örneğinin yanında ilk örneğinin de hatırlanmasını istiyordu. Cervantes Don Quijote’nin ve kendisinin hatırlanacağından emin olmasının yanı sıra Galyalı Amadís’ten La Mancha’lı Don Quijote’ye sonesini "*seni yazan bilge dünyada tek ve biricik kalacak*" (45) diyerek bitirir.

Yakılmaktan kurtulan bir diğer kitap olan *Tirant lo Blanc* ise her ne kadar Katalan edebiyatının ilk eserlerinden kabul edilse de, eser aslında eski Valensiya dilinde yazılmış ve 1490 yılında Valensiya’da basılmıştır. Eserin bu ilk baskısından günümüze ulaşan kopyalar, Valensiya Üniversitesi Kütüphanesinde, Londra’da British Museum’da ve New York’taki Hispanic Society’de bulunmaktadır (Martorell, Galba 56). *Tirant lo Blanc*’ın İspanyolcaya tercümesi ve basılması ise *Amadís de Gaula* ve *El Caballero Cifar* gibi şövalyelik romanlarının ilk örneklerinin büyük başarı kazanmasının ardından 1511 yılında Valladolid kentinde gerçekleşmiştir.

² Galyalı Amadís Dörtlüsü olarak *Amadís de Gaula*’nın ilk dört cildi kastediliyor.

Eserin çevirisinin kimin tarafından yapıldığı bilinmemekle birlikte bu eserden sadece tek bir örnek Barselona'daki Institut d'Estudis Catalans kütüphanesinde bulunmaktadır (Martorell ve Galba 57).

Tirant lo Blanc'ı diğer şövalye romanlarından farklı kılanı Cervantes'in *Don Quijote*'de kahya kadının kitapları yakmak için pencereden atacağı sırada berberin önüne düşürmesi sonucu rahibin söyledikleri ortaya koymaktadır:

Demek Beyaz Tirante burada! Verin şunu bana dostum, çünkü bu kitapta ben bir sevinç hazinesi, eğlence madeni buldum. (...) Size doğrusunu söyleyeyim sevgili dostum, bu kitap, üslubu açısından dünyanın en iyi kitabıdır. Bu kitapta şövalyeler yemek yer, uyur, yatağında ölür, ölmeden vasiyet eder, bu tür kitaplarda eksik olan her şeyi yaparlar... (Cervantes 77).

Eser, beş ana bölümden oluşur. Bunlarda Tirant sırasıyla İngiltere, Sicilya ve Rodos, Kontantinopolis, Kuzey Afrika ve Bizans İmparatorluğunda bulunur. Eser, Guillem de Varoic / Guillen de Varoyque adında bir İngiliz şövalyenin öyküsü ile başlar. Bu öykü aslında *Guy of Warwick* adlı bir İngiliz romansının yeniden yazımıdır. Guillem elli beş yaşlarında eski bir şövalyedir ve gençliğinde aldığı canlar yüzünden pişmanlık duymaktadır. Bu sebeple kutsal topraklara gitmeye karar verir. Döndüğünde öldüğü söylentisini yayar ve inzivaya çekilip, sadakalarla yaşar.

Guillen, İngiltere mağripliler tarafından işgal edilince Kral, Warwick'e sığınır ve bir gece rüyasında Meryem Ana'yı görür. Meryem Ana ona ordularının başına bir keşişi geçirmesini söyler. Kral bu düşün etkisiyle Guillen'i ordularının başına geçirir. Guillen üstün zekâsı ve savaş yeteneği ile mağriplilerin geri çekilmesini sağlar. Guillen kimliğini açığa çıkarır ve karısı ile beraber bir kilise inşa edip orada yaşamaya başlar. Tirant İngiltere kralının düğünü için İngiltere'ye geldiğinde yolunu kaybeder ve Guillen ile karşılaşır. Böylece eser Tirant'ın hikâyesine geçer.

Guillen ve Tirant aralarında sohbet etmeye başlar ve sohbet sırasında Guillen'in kendisinin şövalye olduğunu söylemesi üzerine Tirant şövalyeliğe ilgili sorular sormaya başlar. Bunun üzerine Guillen ona *Árbol de batallas* adlı bir kitaptan şövalyeliğin nasıl doğduğuyla ilgili ilk bölümü okumaya başlar (105). Guillen'in okudukları Llull'un *Libro de la Orden de Caballería*'da şövalyeliğin doğuşunu anlattığı ilk bölümündeki mitolojik öykünün bir özetidir. *Tirant lo Blanc*'ın sonraki bölümünde ise şövalyenin nasıl olması gerektiğini anlatır:

İlk olarak, Kutsal Kiliseyi korumak ve savunmak için şövalye olunur- dedi keşiş-, ve kötülüğe kötülükle karşılık vermemeli, alçakgönüllü olmalı ve ona zarar verenleri affetmelidir, zira onlar onun merhametine kalmışlardır; çünkü şövalye Kiliseyi savunmakla yükümlüdür, aksi halde kaybolur gider ve bir hiçe dönüşür (106).

Tirant'ın akıl hocası ona Llull'un ideal şövalyesini anlatmaktadır. Yukarıda açıkladığımız gibi Llull için şövalyenin ilk ve asli görevi Hristiyan inancını korumak ve savunmaktır. Guillen'in öğretileriyle Tirant böyle bir şövalyeye dönüşür. *Tirant lo Blanc*'ta diğer şövalye romanlarındaki gibi bir aşk peşinde koşmak, fantastik yaratıklarla savaşmak gibi unsurlarla karşılaşmaz. Cervantes'in belki de bu sebeple yakılmaktan kurtardığı ikinci şövalye romanıdır; gerçeklikle kurgu iç içe geçmiştir.

XV. yüzyılda yazılan *Tirant lo Blanc*, İstanbul'un Türkler tarafından fethedildiği 1453 yılından sonra Avrupa'da artmaya başlayan "Türkler geliyor" korkusunu gözler önüne sermektedir. Tirant'ın savaşmak için devlere, canavarlara ihtiyacı yoktur. Eserde Türkler Avrupa'nın kapılarına kadar gelmiş, hatta Hristiyan inancına hiç saygı duymadıklarından "*Aya Sofia'yı atları için ahıra çevirmişlerdir*" (107).

Tirant lo Blanc'ta Cervantes'i etkileyen bir başka unsurun da Türklerle mücadele olduğunu ekleyebiliriz: Akdeniz'de Türklere esir düşüp beş yıl boyunca Cezayir'de esaret hayatı yaşayan Cervantes'in eserlerinde sık sık Türklerle karşılaşmaktadır. *Don Quijote*'nin birinci kitabının 39, 40 ve 41. bölümlerinde Cervantes, kendi yaşadıklarından da yola çıkarak bir esirin ağzından bir aşk hikayesi etrafında Cezayir'deki esaretini anlatır. Cervantes eserlerine iç içe geçen kurgular eklemekten hoşlanıyordu, diğer eserlerinde anlattığı öyküleri yeniden anlatmayı tercih ediyordu³. Bir şövalye romanı bu teknikleri uygulamak için çok uygundu; maceradan maceraya atılan, değişik insanlarla karşılaşan Don Quijote türlü türlü hikayeler dinliyordu. Esir'in anlattığı aşk hikayesi, Cezayir'de yaşanan esaret hayatı Cervantes'in *Los Baños de Argel* (Cezayir Zindanları) oyununun yeniden yazılmış halidir. Cervantes, kurgunun içine gerçeği yerleştirmeyi ustalıkla beceriyordu, bu özelliği içinde barındıran *Tirant lo Blanc*'ı da bu sebeple dünyanın en iyi kitabı olarak nitelendiriyordu.

³ Bknz. Ceren Karaca. *Cervantes'in Esaretinin Eserlerine Yansıması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2007.

Her ne kadar *Tirant lo Blanc* gerçekçi niteliğiyle diğer şövalye romanlarından ayrılıyorsa da, Tirant'ın savaşçı ruhu ve cesareti ile Konstantinopolis'in düşmediği, Türkleri yendiği bir son resmedilir. 1460 yılında kaleme alınan eser, belki de bu açıdan şövalyeliğe nostaljik bir özlem olarak kabul edilebilir: Şövalyelik eski görkemli günlerinde olsa, Tirant gibi cesur ve kendini Hristiyanlığa adanmış şövalyeler, başka bir ifadeyle Llull'un ideal şövalyeleri varlıklarını sürdürseler, Konstantinopolis Türklerin eline geçmeyebilirdi.

Sonrasında, Tirant her ne kadar prenses ile evlenmek için babasının iznini alsa da, eser mutlu sonla bitmez ve *Don Quijote*'de rahibin de ifade ettiği şekilde eser Tirant'ın hastalanıp ölmesiyle son bulur. Bu gerçekçi son Şövalye Romanlarında alışık olmadığımız sonlardan biri olmasına rağmen, *Don Quijote* ile paralellik gösterir. *Don Quijote*'nin ikinci kitabının son bölümü olan yetmiş dördüncü bölümde Alonso Quijano ölüm döşeginde şu sözleri söyler:

Ben artık La Mancha'lı Don Quijote değil, Alonso Quijano'yum; ahlaklı yaşayışım yüzünden İyi Yürekli lakabıyla anılırım. Artık Galyalı Amadis'in ve bütün sülalesinin düşmanıyım; artık küfürle dolu bütün o gezgin şövalye hikayelerinden nefret ediyorum; artık ne büyük aptallık ettiğimi, onları okumakla ne büyük bir tehlikeye düşmüş olduğumu anlıyorum; artık, Tanrı'nın merhameti sayesinde, kendi tecrübemden ders alarak onları lanetliyorum (Cervantes 881).

V. Sonuç

Llull'un ideal şövalyesi ve Cervantes'in şövalye parodisi üzerinden şövalye kavramına baktığımızda İspanyol edebiyatında iki tip şövalye ile karşılaşırız: Hristiyanlığı korumayı ve savunmayı asli görevi olarak gören gerçekçi şövalye Tirant lo Blanc ve kişisel şan, şöhret ve aşkla gözleri kör olmuş şövalye romanlarında karşılaşılan Amadis ve Don Quijote gibi yüzeysel şövalyeler. Cervantes yüzeysel şövalyeleri yermesine karşın şövalyelik kurumuna karşı herhangi bir olumsuz yargıya sahip değildir. Cervantes'in şövalye romanlarında eleştirdiği nokta eserlerde fantastik öğelerin ön plana çıkması ve eserlerdeki şövalye karakterinin abartılı ve gerçeklikten uzak bir yapıya sahip olmasıdır.

Llull'a göre erdemli ve iyi bir Hristiyan olması gereken şövalye Şövalye Romanlarında resmedilen şövalyeden son derece uzaktır. İlk bakışta benzer niteliklere sahip gibi görünmelerine karşın, gerçek bir şövalyenin bağlılığı Hristiyan inancınadır. Öte yandan şövalye romanlarındaki kurnaca şövalyeler ise sevdikleri kadına bağlı olup onun sevgisini ve kabulünü kazanmak için türlü maceralara

atılırlar. Cervantes, *Don Quijote*'de şövalye romanlarında hikaye edilen abartılı olaylara defalarca yer verirken bu türü yüzeysel, gerçeklerden uzak ve küfürle dolu olarak nitelendirmiştir. Bir eserin gerçekçi ve eğitici olması gerektiğini düşünen Cervantes'in diğer eserleri de göz önünde bulundurulduğunda tek işlevi okuru eğlendirmek olan bu türün edebi bakımdan değeri de tartışmalıdır.

Llull'un ideal şövalyesine ya da şövalye ideasına uyan *Tirant lo Blanc*'taki şövalyenin gerçekçi hedefleri, gerçekçi bir yaşamı ve gerçekçi bir bakış açısı vardır. Kurgunun içine özenle yerleştirilmiş gerçekçi unsurları sebebiyle *Tirant lo Blanc* diğer şövalye romanlarından farklı olduğunu ifade edebiliriz. Cervantes için ise sıradan bir insan gibi hastalanan ve ölen, hayal ürünü yaratıklar yerine Cervantes gibi "gerçek bir düşman"la savaşan, Kuzey Afrika'da çarpışan bir şövalye olarak *Tirant lo Blanc*'ın diğer kahramanlardan farklı bir yere sahip olduğu gözlemlenebilir. Cervantes'in kendi hayatının bir bölümünde de *Tirant*'la benzerlikler olduğunu, Cervantes'in de Türklere karşı savaştığını ve beş yıl boyunca Cezayir'de esir hayatı yaşadığını da göz önünde bulundurduğumuz da, Cervantes'in *Tirant*'a duyduğu hayranlığın nedeni daha iyi anlaşılacaktır. *Don Quijote* Cervantes'in Şövalye Romanlarını yerdiği bir parodi olabilir, ancak bu eserde *Tirant lo Blanc*'ın şövalyeliğini örnek almadığı aşikârdır.

Son olarak, Llull'un ideal şövalyesinden yola çıkarak hikaye edilen *Tirant lo Blanc*, ideal şövalyeye yakın özelliklerinin yanı sıra Şövalye Romanlarında karşılaşılan maceracı ruhuyla, korkusuzluğuyla ve cesaretiyle de bir örnek teşkil etmektedir. Bu sebeple, Llull'un ideal şövalyesinin bir izdüşümü olan sıradan insani niteliklere sahip *Tirant lo Blanc*'ın, Cervantes'e göre de gerçekçi bir roman kahramanı olması ve Hristiyan değerlerini ön plana çıkarması açısından ideal şövalyeyi temsil ettiği kabul edilebilir.

KAYNAKÇA

Cervantes Saavedra, Miguel de. *La Manchalı Yaratıcı Asilzade Don Quijote*. Çev. Roza Hakmen. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Covarrubias, Sebastián de. "Tesoro de la lengua castellana." *Cervantes Virtual*. Web. 15 Temmuz 2019.

Diccionario de la Lengua Española. Real Academia Española. Web. 15 Temmuz 2019.

Diez-Borque, José María. *El libro: de la tradicion oral a la cultura impresa*. Barcelona: Montesinos, 1995.

Karaca, Ceren. *Cervantes'in Esaretinin Eserlerine Yansımı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2007.

Llull, Ramón. "Libro de la Orden de Caballería" *OSMTHI*. Web. 15 Temmuz 2019.

Martorell, Joanot ve Martí Joan Galba. *Tirant lo Blanc*. Madrid: Alianza, 2006.

Tenreiro, Ramón María. *Libros de Caballerías*. Valladolid: Editorial Maxtor, 2007.